

KRING LUFTKRIGSHÄNDELSENA

Av majoren G. A. WESTRING, Djursholm

DE HÄNDELSE, som hittills utspelats i luften, fördela sig på tre skilda operationsområden, vilka var för sig givit krigföringen sin speciella karaktär, nämligen Polen, Nordsjön och västfronten. Eftersom det polska fälttåget redan är ett avslutat helt, erbjuder detta de rikaste erfarenheterna.

De tyska flygstridskrafter, som insattes mot Polen, bestodo av två »luftflottor», vardera om minst 500 och högst 1,000 flygplan, därav hälften à två tredjedelar bombplan. Förbanden voro mobiliserade i god tid samt koncentrerade till Pommern och Mähren. Organisationen var — liksom genomgående inom tyska flygvapnet — modern och rationell, möjliggörande enhetlig ledning av självständiga flygoperationer och stor rörlighet hos förbanden. Det tyska flygvapnets ställning som en fristående försvarsgren med särskilda uppgifter fastslogs oförbehållsamt redan från början, då det nya flygvapnet återupprättades 1935.

Det polska flygvapnet åter var inriktat på direkt samverkan med armén, huvudsakligen i form av spaning. Antalet flygplan i 1:a linjen kan uppskattas till 500, därav 50 tunga bombplan, 150 jaktplan och 300 spaningsplan, av vilka senare hälften kunde användas såsom lätta bombplan. Organisationen var icke inriktad på central ledning av flygförbanden, vilka torde ha underordnats olika chefer för lantstridskrafterna för understöd åt trupperna. Någon luftkrigföring i egentlig bemärkelse hade man tydligen icke avsett med detta flygvapen, som närmast kan jämföras med ett vapenslag inom armén. Både personal och materiel voro emellertid av god kvalitet.

Numeriskt sett var det tyska flygvapnet tre gånger starkare än det polska. Jämför man emellertid de båda flygvapnens stridsvärde — en funktion av organisation och tillgång till slagkraftiga förband — blir den tyska överlägsenheten vida större.

Det tyska flygvapnet användes först för att krossa det polska.

Uppgiften löstes främst genom bombanfall på flygbaser. Av allt att döma ha polackerna i åtskilliga fall sorglöst nog låtit sig ertappas i fredsförläggningarna, i stället för att helt flytta ut till krigsmässiga flygplatser, där de kunnat vara mindre sårbara och svårare att upptäcka. Efter blott några dagars operationer hade det polska flygvapnet blivit en quantité négligeable. En förklaring till att överrumplingen så fullständigt lyckades kan vara, att polackerna av politiska skäl uppskjutit mobiliseringen i det längsta. Det är möjligt att flygförband, då fiendligheterna den $\frac{1}{9}$ öppnades, ännu befunno sig under utrustning och komplettering. Det förefaller som om sambandet mellan politik och strategi icke fungerat tillfredsställande på denna punkt.

Den andra stora uppgiften för det tyska flygvapnet var bekämpning av polska arméns förbindelser och ledning. Även denna uppgift fullföljdes med stor snabbhet och kraft. Anfällen resulterade ganska snart i att de polska järnvägskommunikationerna praktiskt taget sattes ur funktion. Samtidigt åstadkoms stor förvirring genom anfall på staber och högkvarter. Efter kort tid torde — delvis på grund av flyganfallen — all samfärd ledning av de polska stridskrafterna ha upphört. Även polska regeringen förföljdes av de tyska bombplanen och dess högkvarter anfölls, vart det än flyttade. Den tyska underrättelsetjänsten fungerade tydligen väl.

Sedan nämnda, mera självständiga uppgifter lösts, övergingo de tyska flygstridskrafterna till direkt samverkan med trupperna på marken i form av anfall mot truppkolonner på vägarna, förstöring av broar i syfte att spärra återtåget samt spaning, den sistnämnda en nödvändig förutsättning för snabba, rörliga operationer. Mot slutet av kriget kunde tyskarna genom att bombardera lämpliga broar dirigera de återtågande polska truppers väg, så att dessa på önskat ställe kunde mötas av egna trupper. På återvägen efter bombanfall brukade bombplanen tömma sina kulsprutemagasin mot trupper på vägarna. Bl. a. fick det hästanspända artilleriet i många fall sina hästar skjutna och sattes ur spelet. Stundom torde kolonner av civila flyktingar ha beskjutits av misstag. — I åtskilliga fall har underhållstjänsten åt de motoriserade trupperna ombesörjts genom lufttransporter.

Vid erövringen av hamnarna på Östersjökusten medverkade bombförband, som bland annat sänkte en jagare och en min-kryssare.

Under striderna om Warschau användes bombförband dels mot järnvägarna för att avskära reträtten ut ur staden, dels mot försvarsställningarna, vilka i slutskedet torde ha legat inne i staden. Några avsiktliga anfall mot själva befolkningen synas icke ha förekommit; däremot genomfördes av allt att döma anfallen mot de militära anläggningarna och kommunikationerna utan hänsyn till kringliggande bebyggelse, vilket föranlett stora förluster bland nonkombattanter samt skador i byggnader.

Kontrasten mellan å ena sidan polska armén, överrumplad under en icke fullbordad mobilisering samt slagen blind och lam av det tyska flygvapnet, å andra sidan den tyska, vars ledning tack vare sitt spaningsflyg ständigt kunde vara orienterad om läget och som understöddes av ett allestädes närvarande, förkrossande överlägset bombflyg, är närmast skrämmande.

Uppgifterna om det tyska flygvapnets förluster variera mellan 200 och 400 flygplan, motsvarande 10—20 % på tre veckors operationer. Siffrorna måste i betraktande av det ringa motståndet i luften anses vara höga. Orsaken är sannolikt att de tyska flygarna i känslan av överlägsenhet alltför mycket nonchalerat hänsyn till skyddet och uppträtt på olämpliga höjder, som givit luftvärnet goda chanser.

De delar av polska flygvapnet, som överlevde de första dagarnas skärseld, synas ha utkämpat en del luftstrider och i några fall gått till anfall mot de tyska trupperna. De — jämfört med svenska förhållanden — ganska talrika jaktplanen ha icke kunnat märkbart hejda tyskarnas flygverksamhet. Bombförbanden däremot ha vid något tillfälle lyckats åstadkomma god verkan mot tyska pansarkolonner, dock utan avgörande betydelse.

Det tyska flygvapnet i Polen har sålunda haft utomordentlig, måhända avgörande betydelse. Det har visat, att ett modernt stormaktsflygvapen är en fruktansvärd motståndare till lantstridskrafter, som tvingas till rörliga operationer, och till flygstridskrafter, som uppbyggts efter defensiva och osjälvständiga principer och som icke i tid intagit tillräcklig försvarsberedskap.

Luftkrigshändelserna i Nordsjön karakteriseras av en begynnande kamp mellan flotta och flyg. Luftkriget inleddes från engelsk sida med ett anfall på fartygen i Wilhelmshaven och Brunnsbüttel — rakt i getingboet. Högst 20 flygplan deltog. De anfölla i två grupper, varvid den grupp, som kom först, lyckades

fälla sina bomber helt överraskande. Över träffresultatet äro uppgifterna dock motstridiga. Till följd av dåligt väder var höjden mycket låg; ett flygplan lär till och med ha sprängts i luften av krevaderna från det föregående bomber. Den senare gruppen rönt hårt motstånd av det nu alarmerade luftförsvaret och led svåra förluster, främst förorsakade av förföljande jaktplan. Ungefär hälften av den anfallande styrkan gick förlorad. Ytterligare ett par raider av engelska flygplan mot Nordsjökusten ha förekommit.

Från tysk sida pågår sannolikt en noggrann övervakning luftledes av hela Nordsjön, dels såsom led i handelskriget, dels för att uppsöka engelska örlogsfartyg. Vid flera tillfällen ha engelska sjöstyrkor påträffats av flygspaning till sjöss, varefter bombförband utkallats och gått till angrepp. Vid ett av dessa tillfällen uppge sig tyskarna ha sänkt ett hangarfartyg samt erhållit träffar i andra fartyg, vid ett annat tillfälle skulle de ha erhållit träffar i kryssare. Engelsmännen bestrida emellertid varje sådan skada. »Respekten för fiendens kust», i modern sjöstrategi ofta omtalad som typisk för sjökriget, har icke utmärkt det tyska flygvapnet. Gång på gång ha spaningsplan flugit utefter Englands ostkust och ända upp till Shetlandsöarna. Till och med örlogsbaserna Rosyth i Skottland och Scapa Flow i Orkneyöarna ha nåtts av tyska bombplan, som anfallit ankrade örlogsfartyg. Vissa skador ha därvid uppkommit, men intet fartyg har sänkts. Vid ett tillfälle anfölls en stor konvoj av handelsfartyg utanför Yorkshires kust av tyska flygplan, dock utan att något fartyg träffades. Däremot ha vid flera tillfällen jaktförband, baserade invid kusten, kunnat ingripa och tillfogat de tyska flygplanen allvarliga förluster. De anfallande förbanden ha i regel varit små, 10—20 flygplan. Anfallen mot fartyg ha oftast utförts under dykning — en sorts störtbombfällning, även med tunga, tvåmotoriga flygplan.

För engelsmännen utgör den tyska flottan icke samma hinder för en slutlig framgång i kriget som den engelska flottan för tyskarna. För dessa måste det vara oerhört frestande att söka bryta Englands sjöherravälde genom anfall luftvägen gentemot engelska örlogsfartyg och örlogsvarv. Vad som hittills förevarit kan betyda, att man känt sig för rörande samverkan mellan sjöspaning, flygspaning, sjöstridskrafter och flygstridskrafter för att få fram de bästa metoderna för ömsesidigt understöd vid sådana anfall, ävensom att man prövat det engelska kustluftförsvarets effek-

tivitet. Undersökningen bör ha resulterat i att en samverkan mellan flotta och flyg väl kan genomföras och bereda fienden åtskilligt avbräck, varvid tyngden i anfallet härrör från bombförbanden. Å andra sidan torde den även ha visat, att anfallen måste utföras i stor skala för att leda till stora framgångar. Först genom anfall med många förband ungefärligen samtidigt blir luftförsvaret så bundet, att tillräcklig styrka kan nå målet med god verkan. Det är den gamla principen om kraftsamling, som går igen i luftkrigföringen — växelverkan mellan att binda och att slå.

De engelska jaktförbandens framgångar vid Nordsjökusten peka dock på önskvärdheten av att medföra jaktförband som eskort åt bombförbanden. Från nuvarande tyskt område låter sig detta icke göra, därtill är jaktplanens aktionsradie alltför kort. Från baser i Belgien skulle däremot jaktförbanden kunna eskortera, dock endast till södra England och icke till flottbaserna i norr.

För övrigt äro skärmytslingar mellan engelska och tyska spaningsplan vanliga i Nordsjön. Att även spaningsplan utan tvekan gå till anfall i luftstrid tyder på att man på ömse håll vill åsamka fienden förluster beträffande den i fredstid utbildade, relativt skickliga och följaktligen dyrbara personalen.

Krigsskådeplatsen i Nordsjön har sålunda hittills endast gett antydningar om vad som kan vara att vänta. Det förefaller som om tyskarna vore hågade för att inom kort söka svaret på den sedan åtskilliga år aktuella frågan om flygets verkningsförmåga gentemot flottan. Tillsvidare har man emellertid endast kunnat konstatera, att den erforderliga räckvidden finns — avståndet mellan tyska baser och Orkneyöarna är 900 km. — och att ett välordnat försvar icke kan övervinnas utan förluster.

Västfronten har hittills haft föga nytt att förtälja. Bakom fronten torde på ömse sidor ligga huvuddelen av de kämpandes operativa flygstridskrafter, tillsvidare återhållna av politiska skäl, måhända i hoppet om en fredlig lösning av konflikten. Tiden har fördrivits med spaning över fiendens linjer, som numera torde vara noggrant avfotograferade. De allierades flygspaning har också konstaterat starka truppkoncentrationer bakom gränsen till Holland och Belgien samt mycket talrika flygförband inom samma område. Kanske är orsaken härtill endast att ifrågavarande styrkor behöva utrymme samt kunna få plats och skydd just i dessa trakter. Ingendera sidan synes ha kunnat hindra fienden från att

skaffa sig den insyn han sökt; moderna snabbgående spaningsplan synas med god framgång kunna genomföra sina uppdrag på mycket hög eller mycket låg höjd. Förluster ha dock helt naturligt förekommit. Jaktförband ha varit i gång för att hindra fiendens och trygga egen flygspaning. Under luftstriderna synas lotterna ha utfallit tämligen lika; dock synas de allierades jaktplan möjligen ha varit de tyska överlägsna, om på grund av att erfarnare personal använts eller att materielen varit bättre är svårt att avgöra.

De styrkor i luften, som stå emot varandra få anses tämligen likvärdiga, en viss kvantitativ överlägsenhet på tyska sidan torde uppvägas av genomsnittligt erfarnare personal och större resurser på lång sikt hos västmakterna (Amerika!).

Luftkrigföringen mot hemorten, vare sig mot försörjningen, befolkningen eller krigsindustrien låter vänta på sig. Det är lönlöst att spekulera över frågan, om och när det oinskränkta luftkriget skall släppas löst eller om flygvapnen främst skola användas i anslutning till en offensiv till lands med uppgifter i likhet med det tyska flygvapnets i Polen. Säkert är emellertid, att ingendera sidan kan emotse en snabb och lättköpt seger, därtill äro stridskrafterna alltför jämbördiga i styrka och kvalitet. Krigföringen »på djupet» har hittills inskränkt sig till nattliga engelska långflygningar över tyskt område, oftast kombinerade — måhända något naivt — med propagandabrevutkastning. Företagen har emellertid givit god flygträning och ha icke kunnat hindras av tyskarna, trots deras starka »Luftverteidigungszone West».

Frågan om Hollands och Belgiens neutralitet har intresse i detta sammanhang. Skulle luftkrigsoperationerna huvudsakligen anknytas till ett lantkrig vid nuvarande fransk-tyska gränsen, är faran för neutralitetskränkning icke så stor. Annorlunda blir fallet i händelse av en oinskränkt luftkrigföring. För engelska bombförband vore det av största värde att kunna ta genvägen över Belgien eller Holland vid flygning till och från t. ex. Ruhr, medan tyska bombförband skulle vinna avsevärt i verkningsförmåga gentemot södra och västra England om anfallen kunde utgå från baser i Belgien. Det beror på den politiska utvecklingen, om de militära önskemålen i dessa avseenden komma att tillgodoses. Både holländare och belgare ha tydligt och aktivt demonstrerat sin vilja att försvara neutraliteten, bl. a. med resultat att »oavsikt-

liga» överflygningar, som i krigets början voro dagligt bröd, numera äro sällsynta. (Liknande erfarenheter ha f. ö. gjorts i vårt eget land.)

Den stundande vintern med kortare dygn och sämre väder talar mot att igångsätta en luftkrigföring i större skala. Både engelsmän och tyskar ha emellertid visat sig vara framstående långdistans- och mörkerflygare, varför enbart årstiden knappast kan verka återhållande nog.

Teorierna om luftkrigföringens natur, som sysselsatt många militära skriftställare och organisatörer, ha ännu icke fått annat än sparsam belysning. »Douhetismen» eller läran om flygvapnets förståelse som en självständigt avgörande faktor har diskuterats i tio år och delvis satt spår i organisationerna. Enligt denna lära, något modifierad, skola flygstridskrafterna genom bombanfall i stor skala kastas in i vågskålen på det område av krigföringen där de bäst behövas, mot fiendens armé, flotta eller flygvapen eller mot hemorten direkt. Helt i överensstämmelse med denna idé avgjordes Polens öde. Därefter synes man överväga att pröva dess hållbarhet gentemot Englands sjömaktsstyrka. Kommer man — från någondera sidan — att våga försöket att med stöd av flygvapnet genombryta de väl befästa ställningarna i väster? Här är luft- och havet i högsta grad omstritt. Flygvapnets medverkan i anfallet eller försvaret på marken måste därför ske parallellt med en sannolikt långvarig kamp om överlägsenheten i luften. Under tiden skulle striderna på marken kräva oerhörda förluster. Är man beredd till dylika offer eller vill man först pröva den hittills icke alls försökta utvägen att använda flygvapnet, nämligen bombanfall mot hemorten — med full vetskap om att svaret blir omedelbara repressalier mot den egna hemorten? Ingenting alternativet är hoppfullt för Europas framtid. Inför detta perspektiv kanske man vågar söka förklaringen till det nuvarande stilleståndet däri att båda parterna i grund och botten helst vilja dra sig ur spelet, ehuru med bibehållen prestige. Krigets mål är ju trots allt en dräglig fred och utsikterna till en sådan skulle nog bli små, om en ömsesidig luftkrigföring i stor skala gentemot näringslivet skulle släppas lös.

*

Det ligger nära till hands att försöka tillämpa luftkrigets lärdomar hittills på vårt eget läge och behov av försvarskrafter.

Polenkrigets främsta lärdom beträffande flygvapnet torde vara att detta oundgängligen behöver ett i fredstid utbyggt bassystem med tillräckligt många flygfält — krigsflygbaser — för att verkligen kunna undgå en förödande flygbasbekämpning och bibehålla operationsfriheten. Försvarskommissionen uppmärksammade mycket riktigt flygbasbekämpningen, men drog icke ut konsekvenserna i form av tillräckliga anslag. Bristen håller emellertid nu på att täckas för medel beviljade av 1939 års lagtima riksdag. Flygledningen och statsmakterna ha i detta fall tydligen varit förutseende. Arbetet måste emellertid fullföljas och utvidgas för ökad trygghet.

Flygbasbekämpningen, som enligt försvarskommissionen var en av vårt eget flygvapens viktigaste uppgifter, har i senare militär diskussion varit omstridd. Kriget synes ha visat flygbasbekämpningens värde och har endast bestyrkt riktigheten av att den bör tillämpas gentemot framskjutna flygplatser på Östersjöns kuster och öar, där överraskning i allmänhet är möjlig.

I övrigt har polska kriget endast bestyrkt riktigheten av de principer, som legat till grund för vårt nuvarande flygvapens uppgifter och sammansättning. Vår operativa enhet, flygeskadern, har vid fullt genomförd organisation en styrka, som ingalunda är negligerbar vid försvar gentemot en invasion sjövägen eller landvägen. Den behöver dock kompletteras med spanings- och jaktförband för att bli fullt operationsduglig. Åtgärder i denna riktning äro redan i gång. Krigserfarenheterna synas beträffande invasionsfaran närmast visa, att vårt flygvapen bör kunna göra god verkan vid försvaret av landgränsen i norr. De torde också peka på att en sådan invasion över sjögränsen måste hindras, som kan leda till rörliga operationer till lands under vilka våra försvarande trupper utsättas för det fientliga flygvapnets och pansarvapnets förenade tryck. Försvaret bör upptagas utanför kusten och senast vid stranden. Därvid har vårt flygvapen stora uppgifter.

Överhuvud taget är vårt militärgeografiska läge långt fördelaktigare än Polens. Fientlig överlägsenhet i luften har svårare att göra sig gällande och vårt eget flygvapen har större möjligheter att verka.

Händelserna i Nordsjön visa oss huvudsakligen det moderna

bombplanets oerhörda räckvidd ävensom möjligheterna att ordna en god samverkan mellan flotta och flyg — men också hotet från luften mot våra egna sjöstridskrafter.

Den »totala» luftkrigföringens uteblivande slutligen är enbart tillfredsställande ur en liten stats synvinkel. Hemortskriget är kanske den betvingelsemetod, som det är svårast att försvara sig emot. Skulle man dra sig för att tillämpa den även gentemot oss, blir vårt läge närmast gynnsammare än vad försvarskommissionen på sin tid bedömde. Någon garanti härför är emellertid icke att påräkna.

Intet vapen kan, om det verkligen skall användas, undvika förluster. Flygvapnets förluster måste kunna täckas med hjälp av rikliga personal- och materielreserver. Det räcker icke med att lita till personal, som i krig börjar sin utbildning, och till flygindustriens leveranser under krig. Reserverna blevo icke väl tillgodosedda 1936, men en viss komplettering av försvarsordningen på denna punkt är redan i gång för medel beviljade av årets båda riksdagar.

Randstatsbarriärens fall innebär naturligen en försämring av vårt läge så till vida, att vi kommit inom räckhåll för ännu ett stormaktsflygvapen. Situationen kan emellertid knappast innebära någon överraskning. De strategiska överväganden, som legat till grund för försvarsordningen, måste rimligtvis ha räknat med en sådan eventualitet, t. o. m. som mycket sannolik. Flygvapnets utsikter att kunna upptaga försvaret i nuvarande militärgeografiska läge böra icke anses ogynnsamma. Helt annorlunda ställer det sig, om 1809—1917 års situation skulle återställas — något som ingen vill tro.

I rådande utrikesläge behöver ju nödvändigheten av att förstärka försvaret icke diskuteras. För flygvapnets del gäller det att forcera utbyggnaden till hastigare tempo och fylla en del luckor i pansaret, som 1936 i sparsamhetssyfte lämnades öppna. Spanings- och jaktförbanden måste svälla ut och hela organisationen erhålla ökat djup. Denna förstärkning, som påbörjades redan långt före krigsutbrottet, har utsikter att någorlunda snabbt kunna genomföras, om blott medel beviljas.